

До Конституційного суду України
01033, Україна, м. Київ, вул. Жилинська, 14

Суб'єкт права на
конституційне звернення: Фізична особа – громадянка України
Завгородня Наталія Миколаївна,
мешк.

КОНСТИТУЦІЙНЕ ЗВЕРНЕННЯ про офіційне тлумачення положень частини 1 статті 365 Цивільного кодексу України.

Підстава для конституційного звернення: наявність неоднозначного застосування судами України положень ч. 1 ст. 365 Цивільного кодексу України.

Стаття Цивільного кодексу України, тлумачення якої має бути дано Конституційним Судом України:

- **Частина 1 статті 365 Цивільного кодексу України:**

«Право особи на частку у спільному майні може бути припинене за рішенням суду на підставі позову інших співвласників, якщо:

- 1) частка є незначною і не може бути виділена в натурі;
- 2) річ є неподільною;
- 3) спільне володіння і користування майном є неможливим;
- 4) таке припинення не завдасть істотної шкоди інтересам співвласника та членам його сім'ї».

Необхідність тлумачення ч. 1 ст. 365 ЦК України потрібна для з'ясування питання, яким чином треба застосовувати п. 1-4 ч. 1 ст. 365 ЦК України при припиненні права на частку у спільному майні.

Обґрунтування необхідності в офіційному тлумаченні положень законів України:

Отже, необхідність офіційного тлумачення викликана такими обставинами.

На підставі договору довічного утримання від 24.06.1994 р. належала квартира в будинку № 9 по вул. в м.

Рішенням районного суду м. від 24 липня 2012 року за мною було визнано право власності на ½ частину квартири в будинку № по вул. в м.

Відповідно до ст.ст. 317, 319 ЦК України власникові належить право володіння, користування та розпорядження своїм майном на власний розсуд.

Тому як спірна квартира перебуває у моїй та спільній частковій власності, відповідно до ч. 1 ст. 358 ЦК України, право спільної часткової власності повинно здійснюватися співвласниками за їхньою згодою.

Положеннями ч. 3. ст. 358 ЦК України передбачено, що кожен із співвласників має право на надання йому у володіння та користування тієї частини спільного майна в натурі, яке відповідає його частці у праві спільної часткової власності.

Поділити спірну квартиру я не маю можливості, оскільки в ній присутні самочинно здійсненні переобладнання та побудовані споруди без дозволів державних органів.

Я мешкаю разом з донькою та онуком в спірній квартирі, а , з 2010 року, будучи зареєстрованим в ній, мешкаю разом зі своєю матір'ю за іншою адресою.

Згідно положень ст. 365 ЦК України передбачені 4 самостійних, окремих одна від одної, підстави для припинення права на частку у спільному майні за рішенням суду, а саме якщо:

- 1) частка є незначною і не може бути виділена в натурі;
- 2) річ є неподільною;
- 3) спільне володіння і користування майном є неможливим;
- 4) таке припинення не завдасть істотної шкоди інтересам співвласника та членам його сім'ї.

Правовий аналіз цієї норми свідчить про те, що законодавець визначив чотири самостійні підстави, кожна з яких окремо може слугувати приводом для припинення права власності на частку в спільному майні.

За захистом своїх прав в січні 2014 року я звернулася до суду.

В позовній заяві я ставила питання припинення права власності на частку в спільному майні на підставі п. 2 ч. 1 ст. 365 ЦК України, оскільки річ є неподільною. На підтвердження своїх вимог я надала висновок експертного будівельно-технічного дослідження № 58/13 від 20.12.2013 р., в якому було зазначено, що розподіл квартири з виділенням окремих ізольованих приміщень співвласникам квартири з урахуванням їх часток по ½ частині неможливий, так як мінімально необхідна площа для однокімнатної квартири повинна бути не менше 30,0 кв.м. (житлова кімната - 15,0 кв.м. + кухня - 7,0 кв.м. + санвузол - 3,8 кв.м. + коридор і підсобні приміщення 4,2 кв.м.).

Так як на ½ частину в квартирі припадає лише 15,5 кв.м. площі ((12,8 + 18,2) : 2), а мінімально необхідна площа для однієї квартири складає 30,0 кв.м., то до норми не вистачає по 14,5 кв.м. площі (30,0 – 15,5 кв.м.) кожному співвласнику, фактично половини. Таким чином, виходячи з розмірів ділимого майна, а воно складає всього 31 кв.м., то в ньому може проживати лише один співвласник.

01 квітня 2014 року районним судом м. було проголошено рішення по цивільній справі № , провадження № за позовом Завгородньої Наталії Миколаївни до про припинення права на частку у спільному майні та за зустрічним позовом до Завгородньої Наталії Миколаївни про припинення права на частку у спільному майні, згідно якого у задоволенні первісного та зустрічного позовів було відмовлено.

Підставою для відмови в задоволенні первісного та зустрічного позовів в рішенні суду було зазначено, що «сторони не надали суду безсумнівних доказів тих обставин, що протилежна сторона має інше житло, яке можливо використовувати для постійного проживання ...».

Не погодившись з рішенням районного суду м. в частині відмови в задоволенні мого позову до Завгороднього Олександра Івановича про припинення права на частку у спільному майні, я подала апеляційну скаргу.

12 травня 2014р. колегія суддів судової палати у цивільних справах Апеляційного суду області винесла ухвалу, згідно якої моя апеляційна скарга була відхилена, а рішення районного суду м. від 01 квітня 2014р. залишилося без змін.

В ухвалі суду апеляційної інстанції було вказано на те, що «За ст. 365 ЦК України припинення права на частку у спільному майні можливе за вимогою іншого співвласника за умови, що таке припинення не завдасть істотної шкоди інтересам співвласника та членам його сім'ї».

Висновки суду ґрунтувалися зовсім на іншій підставі, а ніж ті, на які я посилалася в своїй позовній заяві. Тобто суд апеляційної інстанції застосував зовсім іншу підставу, а саме п. 4 ч. 1 ст. 365 ЦК України, який є самостійною підставою для припинення права власності.

В зв'язку з відхиленням апеляційної скарги, я звернулася до Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ з касаційною скаргою.

Ухвалою судді Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, від 10 червня 2014 року відмовлено у відкритті касаційного провадження за моєю скаргою на підставі пункту 5 частини 4 статті 328 ЦПК України.

Таким чином, виникла необхідність у розтлумаченні положень ч. 1 ст. 365 ЦК України, оскільки суди різних інстанцій неоднозначно трактують положення вищевказаної норми, що призводить до плутанини у застосуванні однієї й тієї самої норми закону.

Наявність неоднозначного застосування положень:

1. Ухвала колегії суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України у складі: головуючого Яреми А.Г., суддів: Левченка Є.Ф., Охрімчук Л.І., Лихути Л.М., Романюка Я.М. від 02 червня 2010 року по справі № 6-9411св10 (<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/9890218>) за позовом ОСОБА_6 до ОСОБА_7 про припинення права на частку у праві спільної часткової власності зі сплатою грошової компенсації та за зустрічним позовом ОСОБА_7 до ОСОБА_6 про поділ спільного майна подружжя за касаційною скаргою ОСОБА_6 на рішення апеляційного суду Сумської області від 19 січня 2010 року. Згідно цієї ухвали суду касаційна скарга була частково задоволена, рішення апеляційного суду Сумської області від 19 січня 2010 року в частині скасування рішення суду першої інстанції та ухвалення в цій частині нового рішення скасовано і справа в цій частині передана на новий розгляд до суду апеляційної інстанції. (Дана ухвала була отримана з Єдиного державного реєстру судових рішень).

В обґрунтування своєї позиції колегія суддів, зазначає, що «Ухвалюючи рішення про припинення права ОСОБА_7 на частку у праві спільної часткової власності на квартиру з присудженням на її користь з ОСОБА_6 відповідної грошової компенсації, суд першої інстанції виходив із того, що частка ОСОБА_7 є незначною і не може бути виділена в натурі, квартира є неподільною, спільне користування нею через неприязні стосунки між сторонами є неможливим, до того ж таке припинення не завдасть істотної шкоди ОСОБА_7 та членам її сім'ї. Такий висновок є правильним. ... Скасовуючи рішення суду першої інстанції з ухваленням нового рішення про відмову в позові, апеляційний суд вказав, що на належну ОСОБА_7 частку в квартирі припадає одна жила кімната, тобто її частка не є незначною і може використовуватися нею, оскільки факт неприязних стосунків між сторонами сам по собі не свідчить про неможливість такого використання, а інших доказів, які б підтверджували таке, у справі немає.

Однак, при цьому апеляційним судом не враховано, що для припинення права співвласника на частку у праві спільної часткової власності достатньо будь-якої однієї з чотирьох передбачених ст. 365 ЦК України підстав та не спростовано правильний висновок суду першої інстанції про те, що за умови що ОСОБА_7 виїхала на постійне проживання до іншої держави, громадянство якої набула, таке припинення не завдасть істотної шкоди її інтересам та членам її сім'ї».

Тобто в даному випадку суд касаційної інстанції зазначив про те, що для припинення права співвласника на частку у праві спільної часткової власності достатньо будь-якої однієї з чотирьох передбачених ст. 365 ЦК України підстав.

2. Рішення колегії суддів судової палати у цивільних справах Верховного Суду України в складі: головуючого Гнатенка А.В., суддів: Косенка В.Й., Барсукової В.М., Балюка М.І., Данчука В.Г. від 28 січня 2009 року по справі № 6-17125св08 (<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/2936494>) за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про усунення перешкод у користуванні житлом та за зустрічним позовом ОСОБА_2 до ОСОБА_1 про припинення права власності на частку в спільному майні, визнання права власності на частку квартири за касаційною скаргою ОСОБА_2 на рішення Феодосійського міського суду Автономної Республіки Крим від 14 січня 2008 року та ухвалу Апеляційного суду Автономної Республіки Крим від 20 травня 2008 року. (Дане рішення було отримано з Єдиного державного реєстру судових рішень).

Відповідно до цього рішення колегія суддів вирішила касаційну скаргу задовольнити, рішення Феодосійського міського суду Автономної Республіки Крим від 14 січня 2008 року та ухвалу Апеляційного суду Автономної Республіки Крим від 20 травня 2008 року скасувати та постановити нове рішення, яким позовні вимоги ОСОБА_2 задовольнити. Припинити право власності на 1/2 частку спільної квартири АДРЕСА_1 Автономної Республіки Крим, яка належить ОСОБА_1, стягнувши на його користь із ОСОБА_2 її вартість в розмірі 17617 (сімнадцять тисяч шістьсот сімнадцять гривень) визнавши за ОСОБА_2 право власності на цю 1/2 частку квартири АДРЕСА_1.

В обґрунтування своєї позиції колегія суддів, зазначає, що «Відмовляючи в задоволенні позову, з чим погодився апеляційний суд, суд першої інстанції виходив із того, що ОСОБА_1, крім частки в спірній квартирі, іншого житла не має та припинення права відповідача на частку в спільному майні завдасть істотної шкоди інтересам співвласника. Квартира АДРЕСА_1 належить на праві спільної часткової власності ОСОБА_2 та ОСОБА_1 - по 1/2 частки. Проте з такими висновками судів погодитися не можна, оскільки суди дійшли їх без повного, всебічного та об'єктивного з'ясування обставин справи, з порушенням норм матеріального та процесуального права».

Таким чином, суди дійшли обґрунтованого висновку про те, що для припинення права на частку у спільному майні достатньо будь-якої однієї з чотирьох передбачених ч.1 ст. 365 ЦК України підстав.

В ст. 365 ЦК України не має жодного посилання на наявність чи відсутність у сторони, яка позбавляється права на частку у спільному майні іншого житла. Дана стаття чітко передбачає задоволення позову лише при внісенні на депозитний рахунок суду вартості частки сторони при наявності підстав, передбачених у ч. 1 ст. 365 ЦК України.

3. Ухвала колегії суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ у складі: головуєчого: Дьоміної О.О., суддів: Коротуна В.М., Ступак О.В., Парінової І.К., Штелик С.П. від 12.11.2014 р. по справі № 6-35776св14 (<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/41431260>) за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, третя особа - Служба у справах дітей Вінницької міської ради, про припинення права на частку у спільному майні, визнання права власності на припинену частку майна, за касаційною скаргою ОСОБА_3, яка діє в інтересах ОСОБА_2, на рішення апеляційного суду Вінницької області від 20 серпня 2014 року.

Згідно цієї ухвали колегія суддів вирішила касаційну скаргу ОСОБА_3, яка діє в інтересах ОСОБА_2, задовольнити. Рішення апеляційного суду Вінницької області від 20 серпня 2014 року скасувати, рішення Вінницького міського суду Вінницької області від 08 січня 2014 року залишити в силі.

В обґрунтування своєї позиції колегія суддів, зазначає, що «**Таким чином, припинення права особи на частку в спільному майні допускається за наявності будь-якого з передбачених пунктами 1-3 ч. 1 ст. 365 ЦК України умов та з урахуванням того, чи таке припинення не завдасть істотної шкоди інтересам співвласника та членам його сім'ї.** Висновок про істотність шкоди, яка може бути завдана співвласнику, вирішується в кожному конкретному випадку з урахуванням обставин справи та об'єкта, який є спільним майном. Відповідна правова позиція висловлена у постанові Верховного Суду України від 16 січня 2012 року № 6 - 81 цс 11, яка в силу ст. 360-7 ЦПК України є обов'язковою для усіх судів України».

В даному випадку колегія суддів, з посиланням на правову позицію Верховного суду України, ставить п. 1-3 ч. 1 ст. 365 ЦК України в залежність до п. 4 цієї ж ч. 1 ст. 365 ЦК України.

Я хотіла би звернути увагу суду на те, що в деяких судових рішеннях, які знаходяться в реєстрі судових рішень України по аналогічним справам судами робляться висновки при застосуванні ч. 1 ст. 365 ЦК України про те, що для припинення права особи на частку у спільному майні необхідно встановити наявність будь-якої із обставин, передбачених пунктами 1-3 частини першої статті 365 ЦК України за умови, що таке припинення не завдасть істотної шкоди інтересам співвласника та членам його сім'ї. Деякі суди взагалі приходять до висновку, що для припинення права на частку у спільному майні необхідна наявність одночасно всіх чотирьох пунктів ч. 1 ст. 365 ЦК України.

На мою думку, якщо уважно читати положення ч. 1 ст. 365 ЦК України та дотримуватися значення знаків припинення, то можна прийти до висновку, що цією частиною передбачені 4 самостійні, окремі одна від одної, підстави для припинення права на частку у спільному майні за рішенням суду, а саме, якщо:

- 1) частка є незначною і не може бути виділена в натурі;
- 2) річ є неподільною;
- 3) спільне володіння і користування майном є неможливим;

4) таке припинення не завдасть істотної шкоди інтересам співвласника та членам його сім'ї.

Тобто з лінгвістичної точки зору, всі чотири пункти ч. 1 ст. 365 ЦК України перелічуються через розділовий знак – крапка з комою, що підтверджує їх безпосередню самостійність та незалежність один від другого. Тільки в першому пункті зазначено, що частка є незначною та робиться умова про те, що така частка не може бути виділена в натурі. Тобто, якщо частка є незначною, але ж її можливо виділити в натурі, то застосовувати п. 1 ч. 1 ст. 365 ЦК України не можливо.

Не зрозуміло чому суди ставлять пункти 1-3 ч. 1 ст. 365 ЦК України в залежність до положень п. 4 ч.1 ст. 365 ЦК України, який також є самостійною підставою для припинення права власності.

З висновками суду можна було б погодитися, якщо б в ч. 1 ст. 365 ЦК України були визначені лише 3 підстави припинення права на частку в спільному майні за умови, що таке припинення не завдасть істотної шкоди інтересам співвласника та членам його сім'ї.

Прикладом самостійності та незалежності пунктів можуть слугувати положення ст.ст. 11, 16, 248 ЦК України.

Зокрема в ч. 2 ст. 11 ЦК України вказані підстави виникнення цивільних прав та обов'язків, а саме:

- 1) договори та інші правочини;
- 2) створення літературних, художніх творів, винаходів та інших результатів інтелектуальної, творчої діяльності;
- 3) завдання майнової (матеріальної) та моральної шкоди іншій особі;
- 4) інші юридичні факти.

Всі ці підстави є самостійними, тому їх неможливо ставити в залежність одна до одної.

В ч. 2 ст. 16 ЦК України передбачені способи захисту цивільних прав та інтересів, зокрема:

- 1) визнання права;
- 2) визнання правочину недійсним;
- 3) припинення дії, яка порушує право;
- 4) відновлення становища, яке існувало до порушення;
- 5) примусове виконання обов'язку в натурі;
- 6) зміна правовідношення;
- 7) припинення правовідношення;
- 8) відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди;
- 9) відшкодування моральної (немайнової) шкоди;
- 10) визнання незаконними рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб.

Тобто суд може захистити цивільне право або інтерес за наявності хоча б одного способу, передбаченому цією статтею і недоречно їх ставити в залежність одна до одної.

Статтею 248 ЦК України передбачені випадки, при яких припиняється представництво за довіреністю, зокрема в разі:

- 1) закінчення строку довіреності;
- 2) скасування довіреності особою, яка її видала;
- 3) відмови представника від вчинення дій, що були визначені довіреністю;
- 4) припинення юридичної особи, яка видала довіреність;
- 5) припинення юридичної особи, якій видана довіреність;
- 6) смерті особи, яка видала довіреність, оголошення її померлою, визнання її недієздатною або безвісно відсутньою, обмеження її цивільної дієздатності.
- 7) смерті особи, якій видана довіреність, оголошення її померлою, визнання її недієздатною або безвісно відсутньою, обмеження її цивільної дієздатності.

В даному випадку всі перелічені підстави припинення представництва за довіреністю є також самостійними та незалежними одна від одної.

Якщо звернутися до положень ч. 2 ст. 258 ЦК України, ч. 1 ст. 388 ЦК України, ч. 1 ст. 395 ЦК України, ч. 1 ст. 399 ЦК України, ч. 1 ст. 406 ЦК України, ч. 1 ст. 512 ЦК України, ч. 1 ст. 532 ЦК України, то в цих статтях також передбачені самостійні підстави застосування тих чи інших позицій. Структура цих статей така ж як і частини 1 ст. 365 ЦК України. Взагалі крапка з комою – це розділювальний знак, тому всі речення читаються як самостійні.

Таких прикладів можна приводити дуже багато, адже всі вони підтверджують самостійність та незалежність кожного пункту.

Таким чином, на мою думку, недоречно ставити в залежність п. 1-3 ч. 1 ст. 365 ЦК України з п. 4 ч. 1 ст. 365 ЦК України, який є самостійною підставою для припинення права власності на частку у спільному майні.

Прикладом застосування безпосередньо п. 4 ч. 1 ст. 365 ЦК України є наявність у сторін декількох об'єктів нерухомості і тому позбавлення права на один з них не завдасть істотної шкоди інтересам співвласника та членам його сім'ї, але це положення ніяким чином не пов'язано з положеннями, передбаченими в п. 1-3 ч. 1 ст. 365 ЦК України.

На підставі вищевикладеного можна прийти до висновку про те, що по вищевказаним справам тотожними є: предмет спору, тобто майно, яке знаходиться в спільній частковій власності; підстави позову, зокрема ч. 1 ст. 365 ЦК України; зміст позовних вимог – припинення права власності на частку у спільному майні та встановлені судом фактичні обставини, а також має місце однакове матеріально-правове регулювання спірних правовідносин, що чітко впливає зі змісту самих рішень (ч. 1 ст. 365 ЦК України), в той час як наслідки розгляду справ різні, що недопустимо при верховенстві права та закону, тобто вбачається неоднакове застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, що потягло ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах.

Враховуючи, що офіційним тлумаченням вважається діяльність компетентного органу державної влади щодо з'ясування і роз'яснення волі законодавця, матеріалізованої в нормі права, керуючись Законом України «Про Конституційний Суд України»,

ПРОШУ:

1. Надати офіційне тлумачення частини 1 статті 365 Цивільного кодексу України:

«Право особи на частку у спільному майні може бути припинене за рішенням суду на підставі позову інших співвласників, якщо:

- 1) частка є незначною і не може бути виділена в натурі;
- 2) річ є неподільною;
- 3) спільне володіння і користування майном є неможливим;
- 4) таке припинення не завдасть істотної шкоди інтересам співвласника та членам його сім'ї», зокрема роз'яснивши порядок застосування пунктів 1-4 вищевказаної норми з урахуванням розділових знаків при вирішенні питань щодо припинення права власності на частку у спільному майні.

Додаток: звернення з додатками – 2 екз.;

«06» січня 2015 р.

Н.М. Завгородня